

IRIS MURDOCH

MORAALIREALISTI ENNEN MUITA

Metaeettinen non-kognitivismi hallitsi lähes yksinvaltaisesti brittiläistä etiikkaa aina 1970-luvulle asti, jolloin selviä merkkejä suunnan muutoksesta alkoi näkyä. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana non-kognitivismi on saanut väistyä hallitsevasta asemastaan, kun kognitivismi on alettu nähdä monessa suhteessa tyydyttävämpänä lähestymistapana etiikkaan. Non-kognitivismiin mukaan moraalista ei ole mahdollista saada tietoa, toisaalta siksi, että moraaliarvostelmilla ei ole totuusarvoa niiden ainakin osittain ei-deskriptiivisen luonteen vuoksi, toisaalta siksi ettei, maailmassa ole mitään joka tekisi moraaliväitteistä tosia tai epätosia. Kognitivismi taas väittää, että moraaliarvostelmilla on totuusarvo — moraaliväitteemme ovat joko tosia tai epätosia. Parhaassa tapauksessa me voimme myös tietää mitkä esittämistämme väitteistä ovat tosia.

Brittiläinen kognitivistinen etiikka eroaa selvästi amerikkalaisesta. Siinä missä amerikkalainen kognitivismi on painotukseltaan naturalistista, brittiläinen nonnaturalistinen kognitivismi tukeutuu intuitionismin perinteeseen. Nykyisen brittiläisen moraalirealistien keskustelun tunnetuimpia nimiä ovat David Wiggins, Mark Platts, John McDowell ja Sabina Lovibond, joista varsinkin Platts ja McDowell ovat keränneet kunniaa uuden moraalirealistien kehittäjinä.¹

Mainittujen realistien väliltä löytyy mielenkiintoinen yhteys. He kaikki nimittäin tunnustavat, joskin vähätellen ja ehkä vähän vastahakoisestikin, saaneensa vaikutteita Iris Murdochin vuonna 1970 ilmestyneestä teoksesta *The Sovereignty of Good*. Näyttää kuitenkin siltä, että Murdochin filosofiaa ei edes hänen kotimaassaan Englannissa tunneta erityisen hyvin. Tämä on outoa, kun otetaan huomioon että sillä on ollut ilmeisen suuri vaikutus brittiläisen moraalirealistien uuteen kukoistukseen. Nyt onkin mielestäni aika tehdä Iris Murdochin moraaliteoriaa tunnetuksi ja osoittaa sen arvo nykyisten realististen teorioiden edelläkävijänä.

Lyhyesti määriteltynä realistiset teoriat pyrkivät selittämään, miten välitön näkeminen tai kokeminen voi toimia tiedon lähteenä moraalien alueella. Ne eivät silti oleta minkäänlaista salaperäistä moraalisen intuition kykyä. Realistien mukaan moraaliset tosiasiat ovat olemassa riippumatta siitä tietääkö joku niiden olevan tosiasioita. Niitä ei voida palauttaa ei-moraalisiin, luonnollisiin tosiasioihin, jotka tavoitetaan aistihavainnolla. Tarvitaan sekä erikoistunutta moraalien kieltä,

että tuon kielen käyttöön ja havaintoon liittyvä kyky tai valmius, jotta moraaliset tosiasiat voidaan tuntea ja ymmärtää. Edellä esitetty lyhyt realismin määritelmä sopii myös Iris Murdochin teoriaan. Kaikki mainitut piirteet löytyvät hänen moraalifilosofiastaan.

Uskonkin, että Murdoch teoksessaan *Sovereignty of Good* ensimmäisenä hahmotteli ne teoreettiset lähtökohdat, joille niin sanottu uusi brittiläinen moraalirealistinen rakentui. On myös luultavaa, että ilman Murdochin vaikutusta brittiläinen uusi moraalirealistinen olisi jäänyt syntymättä. Väitteeni tueksi tarkastelen seuraavassa Iris Murdochin filosofiaa suhteessa realistisen moraaliteorian perusoletuksiin. Valitettavasti en voi tässä tarkemmin perehtyä Murdochin ja muiden moraalirealistien väliltä löytyviin yhteyksiin. Nämä yhteydet ovat uskoakseni kuitenkin niin selviä, että ainakaan moraalirealistien keskustelua ennestään tuntevilta ne eivät voi jäädä huomaamatta. En aio myöskään arvioida realistisen moraaliteorian mahdollisuuksia sinänsä, vaan tyydyn ainoastaan esittelemään Murdochin teoriaa.

Tarkkaavaisuus ja tieto

Moraalinen kehittyminen alkaa Iris Murdochin mukaan silloin kun ihminen suuntautuu ulospäin, pois itsestään, ja harjoittaa oikeanlaista tarkkaavaisuutta. Termin tarkkaavaisuus (*attention*) Murdoch omaksuu ranskalaiselta mystikolta Simone Weililtä.² Tarkkaavaisuus on siis mahdollista vasta silloin kun ihminen kykenee ylittämään itsekkyytensä. Murdoch käyttää termiä “itsen vähentäminen” (*un-selfing*) kuvaamaan tätä prosessia.³ Kauneuden kokeminen on Murdochin mukaan helpoimmin tunnistettava itsen vähentämisen tilanne, mutta ei tärkein sellainen. Kaikki oppiminen edellyttää tiettyjä asioita: oikeudenmukaisuutta, täsmällisyyttä, totuudellisuutta, realismia, nöyryyttä ja rohkeutta nähdä selvästi. Hyve liittyy kaikkeen tiedonhankintaan, ja siksi kaikki älyllisetkin harjoitukset ovat moraalisia harjoituksia.

Murdoch korostaa erityisesti sitä, että ihmistä ei voi vapauttaa fantasiamekanismin (sielun) tutkiminen, vaan kiinnittyminen siihen mikä on tuon mekanismin ulkopuolella — kiinnittyminen ympäröivään todellisuuteen. Tämä tapahtuu tarkkaavaisuuden avulla. Murdoch muistuttaa, että tarkkaavaisuuden työ on jatkuvaa ja vähittäistä. Se rakentaa

huomaamattomasti arvojärjestelmiä ympärillemme, ja kun moraalisen valinnan hetki tulee, suurin osa valinnan työstä on jo tehty. Tärkeää on siis nimenomaan se mitä tapahtuu ulkoisten valintojen välillä, eivät itse valinnat. Hyve ja tieto kuuluvat yhteen, mutta myöskään vapauden käsitettä ei Murdochin mukaan voida irrottaa tiedon ideasta. Vapaus on itse moraalinen käsite eikä moraalin ennakkoehto.⁴ Vapaus ei tarkoita, että voimme valinnoillamme poistaa moraalisen arvon joiltakin tosiasioilta ja siirtää tämän arvon toiseen paikkaan maailmassa, toisiin tosiasioihin. Vapaus on sitä, että voimme sisäisesti *syventää* tuota arvokäsitettä tai vaihtaa sen kokonaan toiseen.⁵

Uusimmassa teoksessaan *Metaphysics as a Guide to Morals* (1992) Murdoch muistuttaa, että moraalinen harkinta liittyy elämän jokaiseen hetkeen. Moraalinen pohdinta ei liity vain niihin tilanteisiin joissa emme tule toimeen ilman moraalisaantöjä. Inhimillinen tietoisuus on olennaisesti moraalinen tietoisuus. Murdoch käyttää sanaa henkisyys kuvaamaan tätä ajatustaan. Henkisyudessa usko yhdistyy järkeen, ymmärrys tunteeseen — ja uskonto moraaliin. Ihmisen henkisyyden lähde on mielikuvitus, jonka toiminta on yhtä aikaa esteettistä ja moraalista. Mielikuvitus käyttää kuvia, myyttejä ja metaforia. Tästä esteettisen ja moraalisen välttämättömästä yhteenliittymisestä seuraa, että havaitseminen on jo itsessään arvottamista.⁶

Sana hyveenä

Wittgensteinin myöhäisvaiheen filosofia on voimakkaasti vaikuttanut Murdochin käsitykseen kielen, kokemuksen ja maailman suhteista. Myös muut brittiläiset moraalirealistit, erityisesti Lovibond ja McDowell, tunnustavat velkansa Wittgensteinille. Kaikki yhtyvät Wittgensteinin vaatimukseen, että on tutkittava nimenomaan erilaisia todellisia kielenkäyttötilanteita ja niitä sääteleviä sääntöjä. Kieli määrittää niin omat sääntönsä kuin arviointikriteerinsäkin: sanan käyttötapa on sen merkitys. Murdochin mukaan kieli kehittyy tarkkaavaisuuden kautta. Tarkkaavaisuus mahdollistaa uusien aspektien huomaamisen erilaisissa moraalisisissa tilanteissa. Tarkkaavaisuuden myötä kieli alkaa *toimia* entistä paremmin. Niin kuin Wittgenstein sanoo, emme voi arvata sitä miten sana toimii. “Meidän on *katsottava* sanan soveltamista ja opittava siitä”.⁷

Murdochille kielen kehittyminen on nimenomaan moraalista kehittymistä. Emme voi hahmottaa oman käsitekehityksemme ulkopuolella olevaa maailmaa, mutta näkemämme maailma muuttuu kun kielemme kehittyy. “Moraaliset tehtävät ovat luonteenomaisesti loputtomia”, Murdoch kirjoittaa, “näin ei ole vain siksi, että annetun käsitteen ‘sisällä’ ponnistelumme ovat epätäydellisiä, vaan myös siksi että kun me liikumme ja kun me katsomme myös käsitteemme muuttuvat.”⁸ Murdoch uskoo, että

todellisuuden näkeminen on kognitiivinen tila, joka ohjaa moraalista valintaamme. Siksi me tarvitsemme uutta *tarkkaavaisuuden sanastoa*.

Avainasemassa moraalisisessa kehitysprosessissa ovat normatiiviset- deskriptiiviset sanat, erikoistuneet tai sekundaariset arvotermit, kuten “julmuus”, “välinpitämättömyys”, “lämminsydämys”. Tällaiset sanat ovat oppimisen välineitä, mutta niiden käyttäminen on aina samalla myös osoitus siitä että jotakin on jo opittu. Oppimista tapahtuu aina kun arvotermejä käytetään tarkkaavaisuuden tekojen yhteydessä. Murdochin ajattelee, että tiettyssä tilanteessa käyttämämme moraalikäsite määrää millaisena me hahmotamme tilanteen. Käsite ja tilanne eivät siis koskaan ole erillään.

Oletetaan, että käytän (sanon tai ajattelen) sanaa *rohkea* kuvaamaan henkilön X toimintaa tilanteessa A. Ei voisi olla olemassa tilannetta A, jossa en kuvailisi X:n toimintaa sanan *rohkea* avulla. Jos käyttäisin jotain muuta sanaa — esimerkiksi termiä *avulias* — en enää kuvailisi tilannetta A vaan jotakin muuta tilannetta. Jokainen eteemme tuleva tilanne on erilainen, mutta kaikki ne tilanteet joissa termiä *rohkea* käytetään, ovat jossakin suhteessa samanlaisia. Moraalitermin *rohkeus* täysi merkitys koostuu Murdochin mukaan kaikista niistä (mahdollisista) tilanteista, joissa tuota termiä käytetään. Moraalitermin täyttä merkitystä ei ehkä kukaan voi ymmärtää, mutta se on jollakin tavoin olemassa. Täydellisyyden idea toimii näin jokaisen käsitteen alueella. On tärkeää huomata, että emme välttämättä *tiedä* tarpeellisten moraalisanonjen merkityksiä: ne täytyy oppia.⁹

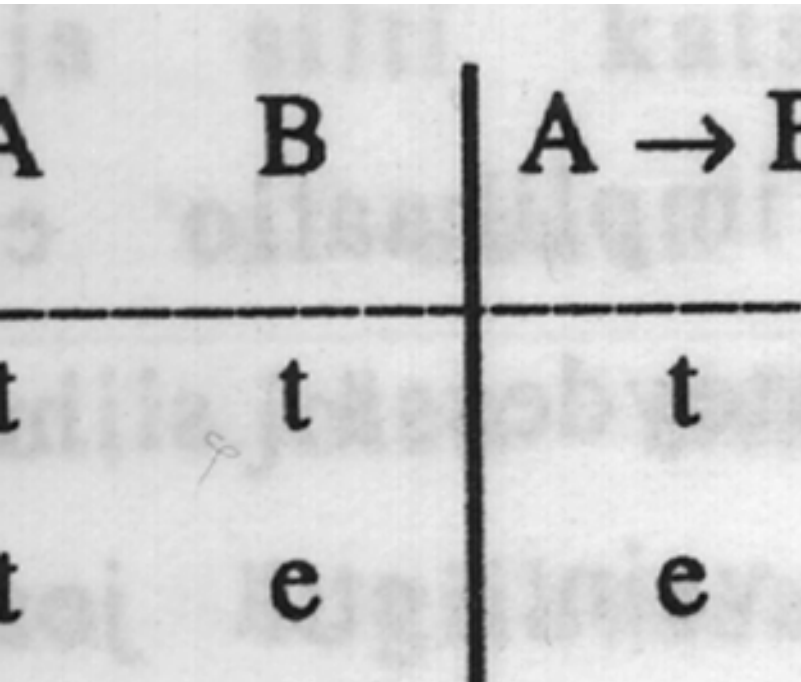
Murdoch uskoo että moraalin alueella tulnaisiin toimeen käyttämällä ainoastaan sekundaarisia erikoistuneita sanoja. Myös uudemmat realistiset teoriat painottavat konkreettisia arvotermejä. Ne hylkäävät abstraktit moraalikategoriat — kuten hyvä, oikea ja velvollisuus — ja nostavat esiin arvotermit, jotka ovat yhtä aikaa deskriptiivisiä ja normatiivisia ja joiden käyttö kielessä on selkeiden sääntöjen määräämää.¹⁰ Non-kognitivismi puolestaan tutkii nimenomaan abstrakteja moraalikategorioita tukeakseen alkuperäistä teesiään arvoarvostelmien ja tosiasiaväitteiden välisestä loogisesta kuulusta.

Moraaliset tosiasiat

Murdoch kritisoi voimakkaasti non-kognitivismia ja väittää, että jos non-kognitivistisen näkemyksen mukaista tosiasian ja arvon erottamista toisistaan ei pidetä lopullisena totuutena vaan itsessään jo tietyn moraalisen asenteen ilmauksena, niin emme voi löytää filosofista virhettä, joka syntyy tosiasian ja arvon yhdistämisestä.¹¹ Myös uudempi realismi katsoo, ettei non-kognitivistinen etiikka ei ole niin neutraalia kuin on oletettu. Realistit myöntävät, että moraaliset tosiasiat ovat erilaisia kuin luonnolliset tosiasiat, ja että moraalisia asioita koskeva puheemme eroaa siitä miten puhumme ei-moraalista asioista. Mutta tämän eron pitäminen merkinä moraaliarvostelmien non-kognitiivisesta luonteesta ilmaisee huonosti katketyn metafysisen pohjaoletuksen. Taustalla on oletus, että vain tieteelliset tosiasiat ovat *oikeita* tosiasioita ja että vain tiede voi antaa tietoa. Tätä väitettä moraalirealistit eivät hyväksy. Moraalisten tosiasioiden olemassaoloa ei voida

kiistää vetoamalla siihen, ettei juuri tiede voi niitä paljastaa.

Murdoch sanoo, että “jos moraalikäsitteet nähdään syvällä olevina maailman moraalisisina muotoina ennemmin kuin erillisten tosiasia-alueiden ympäri vedettyinä linjoina, niin silloin niiden *takana* ei ole mitään tosiasioita, joiden avulla ne voitaisiin virheellisesti määritellä”. Tilanteiden moraalisisissa tulkinnoissa on Murdochin mukaan olemassa moraalisisia tosiasioita siinä mielessä, että kyseessä oleva moraalikäsite

määrää mikä tilanne on, ja jos käsite vedetään pois, meille ei jää sama tilanne tai samat tosiasiat.¹²

Samansuuntaista kritiikkiä tosiasia-arvo -jaottelua vastaan on esittänyt esimerkiksi Bernard Williams.¹³ Moraalifilosofia on Williamsin mukaan mennyt harhaan pyrkiessään pakkomielteisesti tekemään eron tosiasioiden ja arvojen välille. Williams muistuttaa, että moraalikäsitteet eivät ole tosiasiallisia deskriptiivisiä seikkoja, joihin preskriptiivinen valinta suhtautuu puolesta tai vastaan. On huomattava, että jos ei jo alunperin olisi ollut olemassa tiettyä arvottavaa inhimillistä intressiä, johon tuo käsite sitten vastaa, käsitteestä ei pistäisi esiin erilainen arvottava “lippu”, jonka valinta on siihen painanut, vaan koko käsitettä ei olisi olemassakaan. Näin ajateltuna agentin olisi mahdotonta ottaa käyttöön arvottava käsite, jos hänen arvottava intressinsä ei olisi sama kuin tuon käsitteen merkitys. Tämä on wittgensteinilainen idea, mutta Williams sanoo kuulleensa sen ensi kertaa seminaarissa viisikymmenluvulla, kun sen esitti nimen omaan Iris Murdoch yhdessä Philippa Footin kanssa.¹⁴

Murdoch väittää, että voimme tulla välittömästi tietoisiksi moraalisisista tosiasioista. Me vain katsomme ja näemme. Arvo-arvostelmat joita esitämme ovat tosia tai epätosia riippuen siitä ovatko käyttämämme arvotermit sopivia kuvaamaan edessämme olevaa moraalista tilannetta. Se mitä näemme edessämme määrää mitä sanomme, ja se mitä sanomme puolestaan osoittaa mitä me kykenemme näkemään. Minkäänlaista moraalista intuition kykyä ei siis tarvitse olettaa. Niin tieteessä kuin moraalinkin alueella tarvitaan tarkkaavaisuutta ja halu kehittyä. Moraalista totuutta voidaan

lähestyä kielenkäyttöä kehittämällä. Käsitteet tulevat paremmiksi niin että ne aina vähemmän piilottavat todellisuutta. Pyrkimys todellisuuden näkemiseen on Murdochin mukaan itsessään hyvä asia, ja tämä on avoimen normatiivinen oletus. Hyvä *osallistuu* tässä mielessä kaikkeen kehittymiseen ja myös kieleen ja todellisuuteen. Todellisuuden ymmärtäminen on loputtoman vaikeaa, ja siksi hyvää ei voida määritellä.¹⁵ Hyvä ei Murdochille näin ollen ole mikään moorelainen non-naturaalinen ominaisuus, vaikkakin se on jollain tavalla osa todellisuutta.

Suvereeni Hyvä

Murdoch painottaa, ettei ihminen koostu kahdesta osasta — persoonattomasta rationaalisesta ajattelijasta ja persoonallisesta tahdosta — vaan ihminen on kokonainen olento, joka *näkee*, ja joka *haluaa* sen mukaan mitä näkee. Hän pystyy ainakin osittain määräämään katseensa suunnan.¹⁶ Siksi moraalinen tehtävämme on oppia havaitsemaan tilanteemme sellaisena kuin se on. On karkoitettava kateus, pelko, tietämättömyys ja ahneus, jotka estävät oikean näkemisen. “Illusion voittaminen vaatii moraalista ponnistelua”.¹⁷

Mielikuvituksen toiminta taiteessa symboloi Murdochin mukaan sen toimintaa muilla elämänaloilla, esimerkiksi moraalissa ja politiikassa. Mielikuvitus on kykyä kuvata, järjestää ja vertailla tuntematonta. Moraalin alueella tämä tarkoittaa ennen muuta kykyä kuvata ja ymmärtää toisten ihmisten olemassaolo. Mielikuvituksessa esteettinen moralisoituu. Tästä seuraa että se mitä me näemme ja mitä me kuvittelemme vaikuttaa tietoisuutemme laatuun. Toisaalta me voimme hallita halujamme ja taipumuksiamme, voimme rohkaista tai hillitä ajatuksiamme ja tunteitamme. Olemme vastuussa siitä mitä olemme.

Hyvä on Murdochin mukaan suvereeni moraalikäsite, ja sen merkitys jokaiselle ihmiselle on jotakin aivan muuta kuin nykyinen moraalifilosofia antaa ymmärtää. Jokaisella kehittyvällä ihmisellä on moraalisisessa elämässään tarkkaavaisuuden *kohde*. Se on ajatus täydellisestä hyvästä, jonka kehittymisen idea välttämättä tuo mukanaan. Ihmiset ovat aina jollakin tavalla varmoja että hyvyydellä on todella merkitystä, että on olemassa kehittymisen ja paremmaksi tulemisen suunta. Olemme varmoja että toiset teot ovat parempia kuin toiset. Me kaikki tiedämme mitä käsky “Ole täydellinen!” tarkoittaa.

Ihmisen tapaan hahmottaa maailmaa kuuluu ajatus, että on olemassa jotakin enemmän kuin arkikokemukselle avautuva maailma. Tämän ajatuksen tulee Murdochin mukaan kuitenkin säilyä vain pienenä syvän ymmärtämisen kipinä, jos sitä ei haluta turmella jonkinlaisella “näennäisteologisella finaalisuudella”. Hyvä ei Murdochille siis ole mikään metafyyssinen aitoplatoninen muoto, vaan ennemminkin tietty metafyyssinen suunta tai piste, jonka suuntaan kehittyvä ihminen pyrkii. Murdoch sanoo että “Jumala oli (tai on) ihmisille yksi ainoa täydellinen transsendentti kuvaamaton ja välttämättömästi todellinen tarkkaavaisuuden kohde”, ja että moraalifilosofian tulisi palauttaa moraalinkin alueelle Hyvän käsite, jolla on kaikki nämä ominaisuudet.¹⁸

Murdochin moraalifilosofian ydin on platoninen transsendentti Hyvän idea. Hyvä on määrittelemätöntä,

muttei siksi, etteikö hyvyys olisi maailman ominaisuus. Hyvyys on maailman “ominaisuus” — se kuuluu maailmaan — mutta se on hämärä ja salaperäinen, sillä ihminen ei *osaa* määritellä sitä. Hyvän salaperäinen auktoriteetti syntyy siitä että todellisuuden ymmärtäminen on niin vaikeaa. Murdoch haluaa antaa ihmiselle transsendentin taustan, joka rakentuu täydellisyyden ja hyvän ideoista. Vain tällaista taustaa vasten voimme tutkia itseämme ja tekojamme. “Oikea tausta moraalille on jonkinlainen mystisismi, jos tällä tarkoitetaan ei-dogmaattista pohjimmiltaan ei-formuloitua uskoa Hyvän todellisuuteen, joka silloin tällöin on yhteydessä kokemukseen”, Murdoch kirjoittaa.¹⁹ Näin ymmärrettynä moraalista tulee harrasta keskittymistä maailmaan, mystiikkaa ilman Jumalaa.

Lopuksi

Iris Murdochin moraalifilosofia muistuttaa monelta osin nykyisten brittiläisten realistien teorioita. On kuitenkin huomattava, että siinä missä Murdochin moraaliteoria on *avoimen* metafyyminen, myöhemmät realistiset teoriat nojautavat eri tavoin peiteltyihin metafyyisiin pohjaoletuksiin.²⁰ Ongelmalliseksi esimerkiksi Plattsin ja McDowellin näkemys tekee moraalinen pluralismi, jonka mukaan ei ole olemassa mitään mittapuuta moraalisten havaintojemme järjestämiseksi ja vertaamiseksi. Platts ja McDowell väittävät, että moraalista tosiasioita on olemassa, mutta on selvää että niiden havaitsemisen täytyy olla äärimmäisen hankalaa niin kauan kun moraaliset arvot ovat yhteismitattomia. Yksittäisessä moraaliosassa tilanteessa on mahdotonta tietää mihin tilanteen piirteeseen huomio tulee kiinnittää, jos sen erilaisia moraaliosia piirteitä ei yhdistä mikään korkeampi arvo. Toisin kuin seuraajansa, Murdoch ei ole pluralisti. Hän postuloi Hyvän idean, ylimmän arvon, joka kokoaa yhteen kaikki muut arvot ja toimii mittapuuna moraalisten havaintojen vertaamisessa ja jäsentämisessä.

Murdochin metafysiikka ei välttämättä ole vakuuttavampaa kuin Plattsin ja McDowellin, mutta Murdochin teoria on monismissaan johdonmukaisempi. Murdoch ei myöskään, toisin kuin seuraajansa, edes yritä lopullisesti ratkaista moraaliseen tietoon liittyviä lukuisia epistemologisia ongelmia. Murdoch on metafyyssikko. Hänen filosofiastaan rakentuu kaunis ja voimakas uskonnollis-moraalinen kuva, joka tarjotaan meille kaikille paitsi katsottavaksi, myös käytettäväksi oppaana yksinäisellä ja yksityisellä moraaliosalla pyhiinvaelluksella.

“- *Osuit oikeaan kun mainitsit rakkauden. Eikö se tavaltaan ole todiste siitä että hyvä ja paha sulkevat pois toisensa?*

- *Platon saattoi ajatella niin, Plotinos saattoi tuntea niin, mutta epäilen josko sinä sitä ymmärrät.*

- *Ehkä en ymmärräkään - mutta - kun rakastamme - ja asioita - ja työtämme ja - me jollakin tavalla vakuutumme että hyvä on siinä - se on ehdottoman aito ja ehdottomasti siinä - se on kaiken rakenteessa - sen täytyy olla.”*

(Iris Murdoch, *The Philosopher's Pupil*)

Viitteet

1. Katso Wiggins 1976, Platts 1979, McDowell 1978 ja 1979, Lovibond 1983.
2. Katso Weil 1976, s. 157-8. Gabriel Marcelin termi *fidélité créatrice*, jolla hän kuvaa jonkinlaista rakastavaa mielikuvitusta, muistuttaa niin ikään Murdochin tarkkaavaisuuden käsitettä. Murdoch myös puhuu siitä Sartre-kirjassaan. Murdoch 1987, s. 132.
3. Murdochin kiinnostus buddhismiin näkyy *un-selfing* -käsitteen käytössä. Toisaalta “itsen vähentäminen” voidaan nähdä yhteydessä 1600-luvun Cambridgen platonismin opinkappaleisiin ja varsinkin Shaftesburyn pyyteettömyyden käsitteeseen.
4. Murdoch 1970, s. 67, 37-40.
5. Murdoch 1956, s. 55. Mark Platts puhuu tähän Murdochin ajatukseen liittyen moraalitermien semanttisesta syvyydestä (*semantic depth*). Katso Platts 1979.
6. Murdoch 1992, s. 334, 328.
7. Wittgenstein 1981, s. 177.
8. Murdoch 1970, s. 28.
9. Murdoch 1970, s. 28-29.
10. Valaiseva esimerkki tästä strategiasta on Philippa Footin artikkeli *Moral Arguments* (1958), Foot 1978, s. 96-110. Katso myös Wiggins 1976, s. 338, 372 ja Platts 1979, s. 246.
11. Murdoch 1956, s. 54.
12. Murdoch 1956, s. 54-5.
13. Williamsia pidetään non-kognitivistina siksi, että hän ei oleta moraalisen todellisuuden olevan yksi, vaan katsoo olevan olemassa useita sosiaalisia maailmoja ja tästä johtuen myös enemmän kuin yksi moraalinen todellisuus. Williamsin ote moraalisiin kulttuurirelativistinen. Hän ei usko, että eettisessä elämässä lähestytään moraalista totuutta objektiivisessä mielessä (siinä mielessä kuin tieteessä lähestytään totuutta). Tämä ei Williamsin mukaan kuitenkaan sulje pois kaikkia objektivismin muotoja. On tärkeää pyrkiä löytämään objektiivinen perusta eettiselle elämälle. Williams 1985, s. 152.
14. Magee 1971, s. 156-157; Williams 1985, s. 218.
15. Murdoch 1970, s. 42.
16. Murdoch 1970, s. 40.
17. Murdoch 1977, s. 46-47.
18. Murdoch 1970, s. 55, 73.
19. Murdoch 1970, s. 74. Ajatukseensa moraalista uskona ilman Jumalaa — demytologisoituna uskontona — Murdoch palaa tarkemmin teoksessaan *Metaphysics as a Guide to Morals* (1992).
20. Lovibond ei wittgensteinilaisessa realistisissa moraaliteoriassaan tee metafyyssisiä oletuksia, mutta hänen realisminsa on juuri siksi vaarassa muuttua relativismiksi. Lovibond 1983.

Kirjallisuus

- Philippa Foot, *Virtues and Vices*. Basil Blackwell, Oxford 1978.
- Sabina Lovibond, *Realism and Imagination in Ethics*. Basil Blackwell, Oxford 1983.
- John McDowell, Are Moral Requirements Hypothetical Imperatives? *Proceedings of the Aristotelian Society*, vol. 52, 1978, s. 13-29.
- John McDowell, Virtue and Reason, *The Monist*, 62, July 1979, s. 331-50.
- Bryan Magee, *Modern British Philosophy*. Martin Secker & Warburg, London 1971.
- Iris Murdoch, *The Fire and the Sun. Why Plato Banished the Artists*. Oxford University Press, Oxford 1977.
- Iris Murdoch, *Metaphysics as a Guide to Morals*. Chatto & Windus, London 1992.
- Iris Murdoch, *Sartre. Romantic Rationalist* (1953). Chatto & Windus, London 1987.
- Iris Murdoch, *The Sovereignty of Good*. Routledge & Kegan Paul, London 1970.
- Iris Murdoch, Vision and Choice in Morality. *Aristotelian Society Supplementary Volume XXX*, 1956, s. 32-58.
- Mark Platts, *Ways of Meaning*. Routledge and Kegan Paul, London 1979.
- Simone Weil, *Painovoima ja armo (La pesanteur et la grâce)*, 1947). Suom. Maija Lehtonen. Otava, Keuruu 1976.
- David Wiggins, Truth, Invention, and the Meaning of Life. *Proceedings of the British Academy*, 1976, s. 331-78.
- Bernard Williams, *Ethics and the Limits of Philosophy*. Fontana Press, Collins 1985.
- Ludwig Wittgenstein, *Filosofisia tutkimuksia (Philosophische Untersuchungen)*, 1953). Suom. Heikki Nyman. WSOY, Juva 1981.